

Vpliv eksternega preverjanja znanja na pouk književnosti v srednji šoli

Barbara Korun

Gimnazija Bežigrad, Ljubljana

Moj prispevek bo nedolžen in naiven. Nedolžen zato, ker želim izraziti svoje lastne stiske in razmišljanja, torej ne mislim nikogar osebno napadati ali obtoževati, ravno nasprotno: zavedam se, kako težko, visoko strokovno in odgovorno je delo tistih, ki so tako rekoč iz nič zelo uspešno začrtali eksterni model preverjanja znanja jezika in književnosti. Smernice so dobre, morda pa se da še kaj izboljšati. Tu se vmeša naivnost: upam, da bo morda katera od idej, ki jih bom podala, izhodišče za debato, oziroma da bo pri odgovornih strokovnjakih vzeta v premislek. Pri tem naj poudarim, da se popolnoma strinjam s Pripombami k osnutku učnega načrta za slovenski jezik in književnost za gimnazije dr. Marka Juvana, ki so bile povzete objavljene v prvi številke Primerjalne književnosti v letu 1998.

Eksterno preverjanje znanja, še posebej tako, ki vpliva na sprejem na fakulteto, vpliva na poučevanje od prve ure prvega letnika naprej. Trditve, da gre pri maturi le še za neki dodaten izpit, ki omogoča objektivno rangiranje znanja kandidata, so po izkušnjah napačne. Na kratko: kar bomo na eksterni maturi preverjali, to se bo poučevalo. Zato bi bilo treba temeljito pregledati, ali koncept eksternega preverjanja znanja ustreza tistim ciljem, ki so navedeni na začetku učnega načrta kot ključni in najpomembnejši.

Ustni del maturitetnega izpita

Z ustnim delom maturitetnega izpita SJK so velike težave: snovi je veliko, »telefonski imenik besedil in avtorjev« dijaki pregledujejo v zadnjem hipu po priročnikih sumljive kvalitete, če med letom ponavljamo, si iztrganih, neosmišljenih in nepovezanih podatkov nihče ne zapomni. Kako bi lahko to izboljšali, hkrati pa ponudili nekaj možnosti maturantovemu lastnemu literarnemu okusu in zanimanju, kako bi lahko pouk kar najbolj aktualizirali?

Namen takega izpita je podan v Katalogu znanja SJK pod Delnimi (konkretnimi) cilji maturitetnega izpita iz SJK. Če si pogledamo zastavljene cilje, lahko ugotovimo, da so nekateri zapostavljeni, predvsem tisti, ki se tičejo dijakove lastne ustvarjalnosti. Prvi dve alineji (zmožnost prostega govornega izražanja v knjižnem jeziku in kultura dvogovora ter zmožnost smiselnega in estetskega branja) se da realizirati tudi pri drugih vsebinah, ne le pri odlomkih besedil iz beril, ki smo jih nenazadnje že preverjali. Da bi poudarili pomembnost »spregledanih« ciljev oz. spretnosti in vrednot (samostojnost, inovativnost, kreativnost ipd.), bi govorne spretnosti in spretnosti nastopanja lahko preverjali pri dejavnostih, kot so

navedene v točkah Splošni cilji predmeta SKJ (Učni načrt) pod točko šest in sedem: dijak lahko pred komisijo ali v razredu med šolskim letom glasno prebere kakšno svojo lastno pesem – ali sošolčevo, ali odlomek iz romana, ki ga sam izbere, ali predstavi knjigo, ki mu je najbolj pri srcu ali ki je ravnokar izšla. Lahko bi ocenili njegov nastop v šolskem dramskem krožku ali podobno. Možnosti za lastno, ustvarjalno, svobodno izbiro je veliko, in stvari, ki jih dijaki sami izberejo in opravijo, so po izkušnjah dosti bolj vzgojne, dijake lažje motiviramo, mimogrede razširijo svoje vedenje, ker ga pridobijo praktično, skozi izkušnjo.

Teoretično znanje iz književnosti in jezika bi potem preverjali le v pisnem delu, čeprav moram reči, da je za to, da dobro predstaviš knjigo ali utemeljiš, zakaj ti je sošolkina pesem všeč, tudi potrebno »teoretično znanje iz književnosti«.

Lahko si kar predstavljam, kako bi se »razcveteli« literarni večeri po šolah – iz lastne izkušnje lahko trdim, da je »osebni« stik s pisateljem ali pisateljico lahko izredna motivacija oz. promocija literature same. Morda pa se motim. Morda pa je intimne procese, kot je npr. lastna ustvarjalnost, škodljivo izpostavljati ocenjevanju, točkovanju, posebej takemu, od katerega je odvisna dijakova nadaljnja usoda. Da ne govorim o težavnosti meril takega ocenjevanja.

Pisni del maturitetnega izpita iz književnosti

Za pisni del maturitetnega izpita iz književnosti menim, da je obstal na pol poti. Če preverjamo ne le »pisno izražanje« maturantov (ne nazadnje bi to lahko preverjali tudi preko katere koli druge teme) ampak tudi doživljanje in vedenje o literaturi sami, potem ne bi smeli popustiti zahtevam po »objektivnosti«. Pri eseju me namreč najbolj moti *način* točkovanja: da se točkuje vsebinsko, ne pa kognitivno, problemsko. Točkovnik za ocenjevanje eseja se napravi vsakič sproti: ključ, po katerem se ocenjuje, pa je znan le tistemu, ki je razpisal naslov eseja. Jasno je, da bi ob navodilih – takih, kot so – morali zaradi pravičnosti (kandidati bi morali imeti pravico, da izvedo, kaj in koliko se bo točkovalo, posebej če se poudarja objektivnost) objaviti hkrati tudi točkovnik, ne pa da se marsikaj prepušča vsakokratnemu, sprotnemu »moderiranju«. Tudi profesorji smo dostikrat v zadregi, kadar nas maturanti sprašujejo, ali bodo njihove odgovore upoštevali ali ne. Menim, da bi morali učiti spretnosti pisanja in spretnosti *lastnega* branja in interpretiranja – tu je poudarek na posameznosti in enkratnosti osebnosti vsakega kandidata. Objektivnih odgovorov v literaturi ni, literatura se kot taka vzpostavlja ravno v odnosu med avtorjem, tekstom in bralcem, tak odnos pa v *temelju* zahteva *oseben*, tj. *poseben*, *subjektiven* odziv. Kar je objektivnega v zvezi z literaturo, bi lahko mirno preverjali v obliki izbirnih testov (tip »obkroži črko pred pravilnim odgovorom«), ki imajo visoko stopnjo objektivnosti. Zakaj pa ne? Bilo bi bolj pošteno do maturantov, bi se vsaj vedelo do potankosti, kaj se bo zahtevalo. (Bi pa tudi pripomoglo k temu, da bi SJK postal najbolj osovražen predmet.) Kar se tiče objektivnosti: zdi se mi pomembnejše *odpirati* vprašanja, kot pa nanja enoznačno *odgovarjati*. Prava izvir-

nost (in težava) je postaviti »pravo« oz. primerno vprašanje. Dijake je treba *vznemirjati*, ne pa jih postaviti pred dovršena dejstva, ki naj jih »usvojijo«. Predlagam, naj se izdelajo enotna merila za ocenjevanja eseja, taka, ki bodo za vse eseje enaka (ne glede na naslov, temo ipd.), predvsem pa, da se bodoče in sedanje profesorje ocenjevalce temeljito in celovito izobražuje in izobrazijo v ocenjevanju (še prej pa v pisanju, seveda!) šolskih esejev. S takim izobraževanjem, ki bi upoštevalo tudi osebnost in raznolikost tako ocenjevalcev kot kandidatov, bi v *procesu* prišli do precej poenotenih izhodišč – ne da bi za to žrtvovali ocenjevalčevo oz. kandidatovo »stališče«. Tako vrhunsko izobražene ocenjevalce bi pa morali tudi ustrezno nagraditi – že zato, ker se v današnji družbi uspešnost, torej tudi sposobnost, meri z materialnimi sredstvi.

Če sklenem: zdi se mi, da je po uvedbi zunanjega preverjanja znanja usahnila raznolikost pristopov k literaturi in tudi raznolikost metod poučevanja ter ustvarjalnost tako učitelja kot dijaka. Prava ustvarjalnost pa se lahko rodi le v *svobodi* – seveda, najprej *duha* – potem pa še teme in pristopa. Če ustvarjalnosti ne bomo preverjali, je ne bomo spodbujali. Če ne bomo preverjali samostojnega mišljenja, ga ne bomo dopuščali, niti v spisih prepoznali. Močno pogrešam *raznolikost oz. dopuščanje* raznolikosti. V času, ko se časti le učinkovitost, uporabnost in koristnost, ko se časti v točkah izražena in objektivno rangirana »uspešnost«, v šolah ni ali je zmeraj manj prostora – in *prostosti* – za znanja, ki ne služijo ničemur iz površinskega potrošniškega sveta, za stvari, ki se jih ne da – in ne sme! – objektivno meriti in točkovati (se da npr. točkovati žalost ali grozo ali srečo?), ki so namenjene le posameznikovemu osebnostnemu razvoju in samozavedanju, njegovi posebnosti in enkratnosti. Lahko to spremenimo?